

Patryk Rachwał
(Warszawa)

Akcent w deklinacji połabskiego rzeczownika w ujęciu diachronicznym

Słowa kluczowe, język połabski, akcent, akcentuacja, rekonstrukcja;
Keywords: Polabian language, stress, accentuation, reconstruction

Wstęp

Język połabski (płb. *venskã rec*), znany także w polskiej literaturze przedmiotu jako *drzewiański* lub *drzewiańsko-połabski*, był narzeczem zachodniosłowiańskim używanym aż do połowy XVIII wieku przez ludność słowiańską mieszkającą na lewym brzegu dolnej Łaby, w okolicach miejscowości znanych dziś jako Lüchow, Klennow czy Wustrow, których nazwy są dziś jedynymi pozostałościami słowiańskiej mowy w tym regionie, zwanym z niemiecka *Wendlandem*. Z powodu cech fonetycznych, takich jak zachowanie prasłowiańskich samogłosek nosowych czy obecność przegłosu lechickiego, należy on do grupy języków lechickich, a ściślej – do narzeczy zachodniolechickich.

Język połabski był używany prawie wyłącznie przez niepiśmiennych chłopów i z tego powodu nigdy nie pozostawił po sobie zwartych tekstów, ani tym bardziej standardu literackiego. Jednak pomimo tego, że ostatnia osoba, która umiała mówić i śpiewać po połabsku, zmarła w 1756 roku, to dzięki wysiłkowi garstki etnografów z przełomu XVII i XVIII wieku możemy dziś względnie dużo powiedzieć o tym wymarłym języku, gdyż zachowały się liczne, choć skąpe, słowniczki, przekłady Modlitwy Pańskiej, a także inne krótkie teksty, zapisane w pisowni opartej na niemieckiej. Z powodu teź odczytanie zabytków połabskich pozostawało przez długi czas przedmiotem wielu dyskusji, jednak dzięki pracy XIX-i XX-wiecznych badaczy, takich jak m.in. Hilferding, Schleicher, Lehr-Splawiński, Rost,

Olesch czy Polański, dziś możliwa jest rekonstrukcja fonetyki, a w dużym stopniu też fleksji i składni języka Drzewian połabskich u jego schyłku.

Z punktu widzenia badań nad historycznymi mniejszościami słowiańskimi język ten jest szczególnie istotny, gdyż jest on częścią pasma słowiańskich gwar pomorsko-połabskich, rozciągającego się w średniowieczu od ujścia Wisły aż do okolic ujścia Łaby. Dostępny do bezpośredniego badania jest tylko wschodni skraj tego pasa, na którym leżą gwary kaszubskie, w tym wymarłe w XX wieku gwary słowińskie (bardzo dokładnie opisane w gramatyce i obszernym słowniku F. Lorentza), a także zachodni skraj, na którym do połowy XVIII żyli potomkowie Drzewian połabskich. W mrokach dziejów zginęły jednak większa część gwar środkowo- i zachodniolechickich, o których szczątkową wiedzę możemy czerpać jedynie z nazw osobowych i miejscowych poświadczonych w średniowiecznych kronikach, przez co możliwa do opisanie jest tylko ich fonetyka i słowotwórstwo.

Ze wszystkich zagadnień związanych z językiem połabskim jednym z najmniej jasnych pozostaje kwestia akcentu wyrazowego. Już Hilferding zwrócił uwagę na istnienie w tym języku samogłosek zredukowanych, a następnie Schleicher wskazał na związek pomiędzy nimi a akcentem wyrazowym, a także zauważył istnienie opozycji iloczynowej pomiędzy samogłoskami pełnymi (niezredukowanymi) i zredukowanymi (oznaczanymi tutaj przez *ǎ* i *ě*, np. *zenǎ* ‘żona’, *gjozdě* ‘gwiazdy’). Lehr-Splawiński wykazał zaś, że akcent w wyrazach połabskich padał na ostatnią niezredukowaną samogłoskę, a tym samym, z racji, że w zasadzie nie obserwuje się występowania samogłosek zredukowanych w następujących po sobie sylabach, wynika z tego, że akcent padał zawsze na ostatnią lub przedostatnią sylabę wyrazu. Tak też przyjmę w poniższych rozważaniach, tym samym zamiast pisać *bobó*, *zénǎ*, *seníněk*, *zilozú* itd., akcentu nie będę oznaczał, ponieważ jego położenie jest łatwe do określenia. Oprócz tego pominięte zostanie zagadnienie akcentu pobocznego, choć przypuszczam, że mógł on odgrywać istotną rolę w rozwoju akcentuacji wyrazów więcej niż trzysylabowych.

Warto nadmienić, że istnieją konkurencyjne teorie położenia akcentu w wyrazach połabskich – jedną z nich jest przypuszczenie Kuryłowicza o akcencie inicjalnym (por. Kuryłowicz 1955), które jednak zostało skrytykowane przez Polańskiego i Olescha, podających celne argumenty, takie jak choćby wyraźne zaznaczanie akcentu w słowach pochodzenia

niemieckiego, co oznacza, że musiały być one przez Drzewian akcentowane inaczej niż w gwarach niemieckich, gdzie miały swoje źródło. Innym spojrzeniem na połabską akcentuację jest teoria opisana przez Carltona, który nie zgadza się z żadnym z wcześniejszych badaczy (Carlton 1998: 7) i wywodzi akcent połabski z akcentu późnoprasłowiańskiego, jednocześnie twierdząc o niemożliwości sugerowanych przez Lehra–Splawińskiego przesunięć akcentu, takich jak z pierwszej na trzecią, końcową sylabę, np. *jodādāi* (<*jāgody). Oprócz tego Kortlandt wysunął hipotezę, mówiącą, że cofaniu akcentu z ostatniej sylaby wyrazu na przedostatnią musiało towarzyszyć wydłużenie tejże, a w konsekwencji redukcja ostatniej samogłoski, por. Kortlandt 2011. Postaram się uściślić tę ostatnią zasadę i ją rozwinąć.

Przedstawię rekonstruowane przeze mnie paradygmaty akcentuacji dla rzeczowników połabskich, co oczywiście jest równoważne przedstawieniu rozkładu samogłosek pełnych i zredukowanych. Z tego powodu, nawet gdyby przyszłe badania zaprzeczyły tezie o akcencie padającym na ostatnią pełną samogłoskę wyrazu, to wciąż wynikiem niniejszej analizy będzie rozkład samogłosek zredukowanych, który, jak przypuszczam, decydował o położeniu akcentu, a nie odwrotnie – akcent o redukcji samogłosek.

Zarys zagadnienia

Akcent w języku połabskim, co jest szczególnie widoczne we fleksji imiennej, nie padał stale na tę samą sylabę wyrazu, lecz był swobodny, czyli mógł padać na różne sylaby w formach tego samego wyrazu, por. *rebrüi*, *rebrã* ‘zebro, zebra’, *glāvã*, *glāvãi* ‘głowa, głowy’, co w pewnym stopniu przypomina swobodny (bo mogący padać na dowolną sylabę wyrazu, a nie wyłącznie ostatnią lub przedostatnią) akcent rosyjski, ukraiński czy bułgarski, por. ros. *ребро́*, *рёбра*, *голова́*, *голови*.

Mimo to podobieństwo jest tylko pozorne – można bowiem zaobserwować, co jak dotąd było w literaturze rzadko poruszane (por. Carlton 1998–1999), istotny wpływ proklityki na położenie akcentu. Oznacza to na przykład, że forma rzeczownika następująca bezpośrednio po nieakcentowanym przyimku mogła mieć, i na ogół miała, inne brzmienie niż forma następująca bezpośrednio po przyimku. Udało się poświadczyć kilka rzeczowników w tej samej lub równoważnej formie przypadkowej bezpośrednio i niebezpośrednio po przyimku:

1. *kā daistā* < *kø disk-ě (*disk-* z niem.) <ka Deîsda>¹
kā büzě daiste < *kø božęji disk-ě <Ka büse deisté>
2. *vågord* < *ogordø <waggôrd>
vå vågård < *vø ogordø <wa woagart>
3. *dūiste* < *gostě <Gisté>
vå dūstā < *vø gostě <wadde gîsta>
4. *dānau* < *dønu <Dannáf>
kā dāně < *kø dønu <Ka dóna>
5. *dāne* < *døně <Danně>
no dānā < *na døně <No dóna>.

Przykład pierwszy jest wyrażeniem przyimkowym, w którym przyimek i rzeczownik są rozdzielone przymiotnikiem lub też nie. Przykład drugi i trzeci są rzeczownikami w mianowniku i wyrażeniem przyimkowym z rzeczownikiem w bierniku, jednak gdyby przyimek nie wpływał na położenie akcentu, to obie te formy byłyby akcentowane na ostatnią sylabę. Wreszcie czwarty i piąty przykład są parami przysłówka i wyrażenia przyimkowego, gdzie przysłówek (o znaczeniu odpowiednio ‘do wewnątrz’ i ‘wewnątrz’) wywodzi się właśnie z celownika i miejscownika rzeczownika *dāniū* ‘dno’.

Wpływ proklityki na położenie akcentu nie ograniczał się do wpływu przyimków na rzeczowniki. Podobnie musiała działać partykuła *ni~ne* ‘nie’ na formy czasowników, co dobrze ilustrują przykłady *mom* < *jbmamø <Môm> bez partykuły oraz przeczące *ne mām* < *ne jbmamø <nemam> z partykułą.

W każdym z przytoczonych powyżej przykładów obserwujemy różnicę w prozodii pomiędzy formami poprzedzonymi i niepoprzedzonymi przyimkiem. Tego typu przykładów można znaleźć więcej, jednak niekiedy wątpliwości dodaje niedokładna grafia zabytków połabskich. Podobne zjawisko zachodziło także, jak wspomniano, w przypadku innych proklityk, jak partykuła *ni~ne* przed czasownikami. Każdy z tych przykładów pokazuje, że akcent zestroju proklityki z następującym po niej wyrazem nie musi być, i często nie jest, sumą wchodzących w zestroj słów analizowanych oddzielnie. Z tego powodu w rozważaniach o rozwoju akcentuacji połabskich form fleksyjnych nie można nie uwzględnić wpływu

¹ W nawiasach ostrych znajdują się oryginalne zapisy wyrazów i wyrażeń, a drukim pochylonym zapisywane są ich odczyty. Występują one przy każdej istotnej formie, gdyż niejednokrotnie ich interpretacja pozostawia pole do dyskusji.

przyimków czy ogólniej proklityk, które, tworząc zestrój akcentowy z następującym po nich słowem, wpływają na położenie akcentu wyrazowego. Tego rodzaju *mutacja proklityczna*², a w szczególności ta, która dotyczy fleksji rzeczowników, będzie przedmiotem niniejszej rozprawy. Przyimki wielosylabowe (w języku połabskim są to przyimki wtórne, np. *pritiž*, *vākārst*), jak przypuszczam, miały swój własny akcent, dlatego nie były proklitykami i połączenia rzeczowników z nimi nie będą analizowane jako połączenie rzeczownika z proklityką.

Podobne zjawisko, pochodzące jeszcze z doby prasłowiańskiej, w języku staroruskim występujące regularnie w rzeczownikach o dawnej intonacji cyrkumfleksowej, a we współczesnym języku rosyjskim ograniczone do nielicznych rzeczowników, polega na przemieszczaniu się akcentu wyrazowego z rzeczownika na przyimek, o ile ten go bezpośrednio poprzedza, np. *бѣрегъ, на бѣрегъ, на томъ бѣрегъ; нѡгу, пѡдъ нѡгу, пѡдъ мою нѡгу*. W języku połabskim mutacja proklityczna dotyczy jednak dużo szerszej klasy słów niż te o pierwotnym akcencie ruchomym, dlatego podobne zjawisko nie może wyjaśnić całości tego efektu.

Lepszą analogią mogłoby być występujące w języku serbskim/chorwackim przenoszenie akcentu na przyimek (a ogólniej – na proklitykę) u rzeczowników i innych akcentowanych części mowy z akcentem opadającym, por. *dān, kròz dān; gròblje, nà gròblje; prāvďē, bēz prāvďē; vīďim, nē vīďim* (Benešić 1939: 34–35). Takie formy wzięły się oczywiście z nowostokawskiego przenoszenia akcentu o jedną sylabę w kierunku początku wyrazu, w szczególności, jeśli wyraz miał akcent inicjalny, to przenosił się on na proklitykę.

Ostatnią ciekawą analogią, którą przytoczę, jest opisywana przez Dejnę retrakcja akcentu oksytonicznego przy występowaniu proklityk lub prefiksów, występująca w gwarach ukraińskich okolic Tarnopola. Podaje on przykłady takie jak (znakami [|] oznacza akcent padający na następną samogłoskę) *čas'u – do č'asu; čòm'u – po č'omu; swoj'e – na sw'oje; pid'u – ne pidu; nes'u – zan'esu* (Dejna 1968: 51–55). O ile oczywiście w przypadku tego, jak i poprzednich przykładów zjawisk podobnych do połabskiej mutacji proklitycznej, nie można mówić o wzajemnym wpływie, to jednak

² Istniała także analogiczna mutacja enklityczna, dotycząca czasowników, por. *aidē <eyde> i kok aidisā <kôk eydissa>*, opisywana już przez Polańskiego (2010: 83) i Carltona (1998–1999: 55), która również musi wynikać z rozwoju akcentu w zestroju czasownika z enklityką jako całości.

pokazują one możliwość zaistnienia obserwowanej w połabszczyźnie mutacji proklitycznej i świadczą o tym, że ten język poszedł drogą jednej z kilku tendencji w rozwoju akcentuacji słowiańskiej.

Problem akcentu połabskiego rzeczownika w diachronii pozostawał jak dotąd nierozwiązany, gdyż nie brano pod uwagę zarówno zestroju akcentowego przyimka z rzeczownikiem i spowodowanej tym mutacji proklitycznej, jak i możliwych przesunięć rzeczowników między paradygmatami akcentowymi. Jak słusznie zauważa Carlton, przesunięcia akcentu nie mogły też zależeć wyłącznie od fonetyki, skoro mamy **vod'la* > *vāđǎ*, ale **vol'a* > *vālo* (Carlton 1998–1999: 8), co sugeruje przesunięcia wyrazów pomiędzy paradygmatami akcentowymi. Oprócz tego jak dotąd nie próbowano rozważać paradygmatów akcentowych rzeczowników zapożyczonych, jeśli nie liczyć obserwacji Polańskiego o zależności pomiędzy długością samogłoską rdzenną a zredukowaną końcówką (Polański 1962: 28–33) (jednak i on ograniczył się tylko do wąskiej grupy zapożyczeń), co powodowało, że materiału niezbędnego do rekonstrukcji czy choćby zarysowania paradygmatów było zbyt mało.

Metodologia

Jak już wspomniano, Drzewianie połabscy w XVII i XVIII wieku byli bez wątpienia mniejszością otoczoną żywiołem niemieckim, oderwaną od innych wysp słowiańskich, takich jak Łużyce czy Pomorze, do tego ich język nigdy nie wybił się do rangi języka literackiego. Jak stwierdza serbołużycki sławista Ernest Muka, który w 1901 roku osobiście wybrał się na badania terenowe do Wendlandu, od czasów reformacji do swojego wymarcia narzecze połabskie było wyłącznie w użyciu ustnym, w domu i poza domem na wsi, podczas gdy w kościele, sądach i urzędach używany był wyłącznie język niemiecki (Muka 1904: 321). Brak standardu literackiego połączony z niepiśmiennością użytkowników języka musiał oznaczać, że wszystkie zapisy mowy drzewiańskiej będą sporządzone przez Niemców nieznających języka i mających problem z oddaniem jego strony dźwiękowej w ortografii bazującej na ówczesnej niemieckiej. Jedynie najpóźniejszy z zabytków nie jest pisany przez Niemca – jego autorem jest Jan Parum Schultze, XVIII-wieczny kronikarz pochodzenia drzewiańskiego. Mimo wszystko, bez względu na niedoskonałości pisowni tekstów drzewiańskich,

konsekwencja zapisu zabytków dała możliwość rekonstrukcji strony dźwiękowej tego języka, co pozwala na odczyt zabytków.

Dużym i chyba najważniejszym problemem rekonstrukcji gramatyki połabskiej jest słownikowy charakter zabytków tego języka, przez co istotna większość poświadczonych form rzeczowników to mianownik liczby pojedynczej lub mnogiej. Mimo to daje się, jak spróbuję dowieść, zarysować schematy akcentuacji, jeśli pogrupować poświadczone formy w paradygmaty akcentuacyjne, które oznaczę wielkimi literami A, B i C.

Rekonstrukcja paradygmatów będzie musiała polegać na rekonstrukcji tabeli odmian rzeczowników. Przyjmuję w połabskim sześć przypadków (mianownik, dopełniacz, celownik, biernik, narzędnik, miejscownik) i trzy liczby (pojedyncza, podwójna i mnoga), przy czym formy dopełniacza i miejscownika liczby podwójnej zostały zastąpione odpowiednimi formami liczby mnogiej – podobnie jak w słowińskim i słoweńskim³. Końcówki odmiany rzeczowników są zerysyłabowe (końcówka zerowa), jednosyłabowe (większość końcówek) lub dwusyłabowe (końcówka mianownika l. mn. *-üvĕ* < **-ovi*, końcówka narzędnika l. mn. *-omĕ* < **-ami*, końcówki celownika–narzędnika l. podw. *-omă*, **-ümă*, **-emă* < **-ama*, **-oma*, **-ema* i być może niezaświadczona końcówka celownika deklinacji męskiej **-üvĕ* < **-ovi*). W przypadku końcówki zerowej akcent oczywiście pada na temat, w przypadku końcówek jednosyłabowych może padać na nią lub na temat (więc końcówki te mogą być pełne lub zredukowane), natomiast w przypadku końcówek dwusyłabowych zabytki sugerują ustalenie się akcentu na przedostatniej sylabie dla wszystkich końcówek. Przyjmuję, że tak właśnie było, podobnie zresztą się stało z dwusyłabowymi końcówkami staroruskiej fleksji imiennej, które mogły być akcentowane na pierwszą lub drugą sylabę, a w językach potomnych uogólniono jedno z wcześniej możliwych dwóch położenia akcentu.

Oczywiście, należy przy rekonstrukcji wziąć pod uwagę obecność przyimka, co sprawia, że dla każdego typu akcentuacji będzie rekonstruowana jedna forma dla mianownika każdej liczby i dwie formy (z przyimkiem lub bez) dla przypadków zależnych. W tabelach umieszczę

---

3 Na zastąpienie miejscownika liczby podwójnej przez miejscownik liczby mnogiej, nie zaś przez celownik–narzędnik liczby podwójnej (jak w językach łużyckich), wskazuje przede wszystkim forma dopełniacza *dāvūx* w wyrażeniu *ai dāvūx grauk*, która musiała zostać przeniesiona z miejscownika, który w takim razie nie mógł zostać wyrównany do formy celownika–narzędnika *dvemă*.

rekonstruowaną odmianę konkretnych rzeczowników, jednak należy pamiętać, że większość zaprezentowanych form nie jest oparta na za-
bytkach, lecz pochodzi z rekonstrukcji wewnętrznej języka połabskiego,
wspartej diachronią i postulowanymi przesunięciami akcentu. Formy
z końcówkami, które nie były poświadczone w danej klasie odmiany, zo-
staną oznaczone asteryskiem, jako formy, gdzie także końcówka jest re-
konstruowana (na podstawie rekonstrukcji wewnętrznej lub wyprowadze-
nia końcówki z prasłowiańskiej). Oprócz tego w każdej tabeli umieszczę
jednocześnie odmianę rzeczowników twar- i miękkotematowego, gdyż
ich różne końcówki fleksyjne miały także różne postacie zredukowane.

Zastrzeżenia może budzić rozróżnianie form mianownika i biernika
liczby mnogiej rzeczowników rodzaju męskiego, gdyż o ile połabski, w od-
różnieniu od większości obszaru zachodniosłowiańskiego, najpewniej nie
wytworzył kategorii żywotności (por. np. *vilcē lesai* < psł. *veliciji lěsi),
to mimo wszystko nie jest jasne, czy pierwotne końcówki mianownika
i biernika rzeczywiście się różniły pod względem funkcji składniowej.
Mimo to, z racji poświadczenia końcówek zarówno pochodzenia mia-
nownikowego, jak i biernikowego, zdecydowałem się zachować to roz-
różnienie w rekonstrukcji, gdyż nawet w razie zmieszania funkcji tych
dwóch przypadków można formy mianownika i biernika rozróżnić pod
względem diachronicznym.

W analizie ograniczę się do rzeczowników o jednosylabowym tema-
cie, gdyż z jednej strony takie rzeczowniki są najczęściej poświadczone
w wielu formach, a z drugiej to w ich przypadku zmiany położenia akcentu
we fleksji połabskiej są najbardziej wyraziste.

Do paradygmatu A zaliczam wszystkie rzeczowniki połabskie o sta-
łym akcencie (przy nieobecności proklityki) na końcówkę fleksyjną (lub
na temat, gdy jest ona zerowa). Są tutaj przede wszystkim odziedziczone
z prasłowiańskiego rzeczowniki o akcencie barytonicznym (par. akc. a)
oraz germanizmy z długą samogłoską rdzenną.

Do paradygmatu B zaliczam wszystkie rzeczowniki o akcencie (przy
nieobecności proklityki) na temat. Pochodzą one przede wszystkim z pra-
słowiańskich rzeczowników oksytonicznych (par. akc. b), które w epoce
pralechickiej zachowały długość samogłoski rdzennej.

Do paradygmatu C zaliczam rzeczowniki o akcencie ruchomym
(wahającym się między tematem a końcówką). Są tutaj odziedziczone

rzeczowniki o akcencie ruchomym (prasłowiański par. akc. c), o akcencie oksytonicznym z krótką samogłoską rdzenną w epoce pralechickiej (część psł. par. akc. b), a także germanizmy z krótką samogłoską rdzenną.

Fakt, że germanizmy przypisują do tych samych paradygmatów akcentowych, co słowa rodzime, nie powinien szczególnie dziwić. Naturalnym jest założenie, że rzeczowniki zapożyczone, wraz z ich adaptacją do systemu morfologicznego języka zapożyczającego, powinny być przyporządkowane, obok odpowiedniej deklinacji, także do odpowiedniego par. akc. Przypuszczenie, że germanizmy mogły posiadać swój własny par. akc. byłoby niezwykle dziwne, szczególnie, gdy się weźmie pod uwagę, że akcent w języku niemieckim jest morfologicznie stały, na ogół inicjalny (poza niektórymi przedrostkami, które nigdy nie są akcentowane), co byłoby nie do pogodzenia z oksytoniczno-paroksytonicznym akcentem połabskim.

Pierwotny akcent prasłowiański czerpię z opracowania Derksena (2008) lub, w przypadku braku informacji o akcentuacji danego słowa, z pracy Zalizniaka (Зализняк 2014), zakładając (co z uwagi na dużą zachowawczość akcentuacji staroruskiej i szczegółowe jej opisanie przez autora nie powinno prowadzić do wielu pomyłek), że akcent staroruski danego słowa jest tożsamy z prasłowiańskim. Brzmienie źródłosłów w przypadku germanizmów, jak i zapis, a na ogół też odczyt (chyba że zaznaczam inaczej) czerpię ze *Słownika etymologicznego języka Drzewian połabskich* (dalej: SEJDP).

Sugerowana chronologia przesunięć akcentowych

Przyjmuję dla języka prasłowiańskiego trzy paradygmaty akcentowe, jak wspomniano wyżej, a długość samogłosek, jak zakładam, miała jednako- we pochodzenie na całym obszarze lechickim – jest to długość pochodzenia neoakutowego, a oprócz tego ta powstała ze wzdłużenia zastępczego przed spółgłoskami dźwięcznymi (także nosowymi, jak kasz. *syn*, *sěna*) oraz ze ściągania samogłosek rozdzielonych jotą (por. Topolińska 1964: 7). Wzdłużane mogły być wszystkie samogłoski, za wyjątkiem tych, które kontynuują prasłowiańskie jery, chyba że uległy one przegłosowi⁴.

Znakiem *v* będę oznaczał sylabę nieakcentowaną o krótkiej samogłosce, dodatkowo akut *´* będzie oznaczał akcent, makron *̄* – długość

⁴ Chodzi o przegłos **b* do **b̄* przed spółgłoskami twardymi, jak w wyrazach *tām̄*, *vir̄āl* < **t̄bma*, **orb̄l̄o*.

samogłoski, a brewis $\check{v}$ – samogłoskę zredukowaną. W ten sposób formy takie jak psł. **na*, **světě*, **nâ svētě* i płb. *no svāte* zostałyby zapisane odpowiednio jako v , $v\check{v}$, $v\check{v}v$ i $v\check{v}\check{v}$. Zakładana chronologia względna przesunięć akcentowych jest następująca:

1. Zanika różnica między różnymi typami akcentu, samogłoski różniła jedynie ogólnolechicki iloczas i obecność lub brak akcentu wyrazowego. Rzeczowniki o akcencie oksytonicznym (psł. par. akc. b) przyjmują odmianę o akcencie ruchomym (tj. przechodzą do par. akc. c).
2. Jery słabe zanikają w każdej sylabie poza początkową.
3. Akcent z ostatniej sylaby wyrazu lub wyrażenia przyimkowego przemieszcza się na przedostatnią, dokonując wydłużenia tejże: $\check{v}\check{v}$, $v\check{v} \rightarrow \check{v}\check{v}$; $v\check{v}v \rightarrow v\check{v}\check{v}$ (por. Kortlandt 2011), przy czym wydłużeniu nie ulegają nieprzegłoszone jery.
4. Akcentowane słabe jery się wokalizują. Zanika iloczas samogłosek nieakcentowanych. Akcentowane samogłoski długie powodują redukcję następujących po nich samogłosek krótkich: $(v)\check{v}\check{v} \rightarrow (v)\check{v}\check{v}$.
5. Ostatecznie zanika iloczas samogłosek. Akcent przesuwa się z pierwszej sylaby na ostatnią sylabę zawierającą samogłoskę niezredukowaną, przy czym przy przejściu o dwie sylaby redukuje się środkowa z nich:

$\check{v}\check{v} \rightarrow v\check{v}$; $\check{v}\check{v}\check{v} \rightarrow \check{v}\check{v}$

$\check{v}v \rightarrow v\check{v}\check{v}$; $\check{v}\check{v}\check{v} \rightarrow v\check{v}\check{v}$; $v\check{v}\check{v} \rightarrow v\check{v}\check{v}$.

Zanik jerów powstrzymywany przez cofający się na nie akcent jest widoczny w rozwoju wielu wyrazów, por. np. *dānū*, *stamil* (<**dʰnò*, **(š)čʰmēlb*), ale *celā*, *srebrū* (<**bvčelā*, **sʰrebrò*). Proces ten nie ograniczał się do rzeczowników, ale najwidoczniej obejmował także zaimki czy liczebniki, co pokazują przykłady utrwalonych oboczności, takich jak *dāvo* obok *dvemā* z **dʰvā*, *dʰvemā*, por. też *kātū*, *tōrē* z **kətò*, **vətòrəjb*, pierwsze ze zwokalizowanym słabym jerem z powodu cofnięcia się akcentu oksytonicznego, a drugie bez wokalizacji, gdyż akcent padający na środkową sylabę słowa o trzech sylabach nie ulegał cofnięciu; dodatkowo **v-*wypadło wskutek uproszczenia grupy spółgłoskowej.

Dodatkowo zakładam, że połabski, w odróżnieniu od wielu innych języków, nie przeprowadził wyrównań związanych z przechodzeniem dawnego akcentu cyrkumfleksowego z rzeczownika na przyimek,

co w połączeniu z procesami 3.–5. powoduje rozszczepienie akcentuacji rzeczownikowej na typ przyimkowy oraz bezprzyimkowy. Zauważmy, że jeśli prasłowiańska forma vv ma akcent cyrkumfleksowy, to opisane procesy spowodują powstanie dwóch form różniących się redukcją środkowej samogłoski:

$$\begin{aligned} \acute{v}v &\rightarrow v\acute{v} \\ v + \acute{v}v &\rightarrow v\acute{v}v \rightarrow \acute{v}vv \rightarrow v\acute{v}\acute{v}; \end{aligned}$$

natomiast jeśli prasłowiańska forma $\acute{v}v$ była obdarzona akcentem akutowym, to nie dochodziło do przesunięcia akcentu na przyimek i powstały formy odpowiednio:

$$\begin{aligned} \acute{v}v &\rightarrow v\acute{v} \\ v + \acute{v}v &\rightarrow v\acute{v}v \rightarrow v\acute{v}\acute{v}, \end{aligned}$$

co oznacza, że forma rzeczownika występująca bezpośrednio po przyimku posiadała akcent przesunięty o jedną sylabę w lewo.

Wreszcie, jeśli chodzi o słowa pochodzenia niemieckiego, to, nie licząc nielicznych, najstarszych pożyczek, przyjmuję za Polańskim (1962: 28–33), że długość samogłosek (oprócz pierwotnej, która jest adaptowana jednakowo jak wtórna) w miejscowej gwarze dolnoniemieckiej, skąd pochodzi główna warstwa pożyczek, powstała przede wszystkim w sylabach otwartych, natomiast w sylabach zamkniętych (czyli także kończących się na geminatę) zachodziło skrócenie. Na całym obszarze dolnoniemieckim w sposób osobliwy zachodziło wzdłużanie w przypadku połączeń spółgłosek sonornych (l , r , m , n) z innymi spółgłoskami, jednak za Polańskim, który pogląd swój oparł na analizie zapożyczeń w języku połabskim, przyjmuję, że samogłoski, oprócz położenia w sylabie otwartej, były wzdłużane także w grupach r +spółgłoska i m +spółgłoska, por. *korto*, *lampo*, skracane były natomiast w grupach r +dwie spółgłoski oraz n +spółgłoska, np. *vörplä*, *kantä*. Polański nie wspomina o połączeniach typu l +spółgłoska, jednak przykład taki jak *miltä* sugeruje, że i to połączenie skracало poprzedzającą samogłoskę. Te zasady będą konsekwentnie stosował w porównywaniu prozodii poświadczonych form do tej przewidywanej.

Rekonstrukcja paradygmatów akcentuacji

Wszystkie oryginalne zapisy połabskich form wyrazowych, jak i ich etymologia (w przypadku germanizmów) oraz transkrypcja fonetyczna, pochodzą z SEJDP, dlatego nie są obdarzone przypisami. Jedyne różnice

względem niego, jakie będą się pojawiać w moich transkrypcjach, to zapis *ai* z psł. *y także po spółgłoskach wargowych (ku tej pisowni Polański zresztą przeszedł w swojej *Gramatyce języka połabskiego*, pisząc *mâi, bâit, vâi-* zamiast *moi, boit, voi-* wzorem Lehra–Spławińskiego, por. Polański 2010: 75–76), a także nieliczne inne formy, które odczytuję odmiennie lub dyskutuję z sugerowanym przez Polańskiego odczytem lub źródłosłowem, te każdorazowo oznaczam przypisem dolnym. Oprócz tego za Oleschem nie uznaję istnienia fonemu *é* (zresztą sam Polański zawęził występowanie *é* w swoich rekonstrukcjach, por. Polański 2010: 56–59 i Polański, Sehnert 1967: 22–25) i piszę na jego miejscu stale *i*, zgodnie z pisownią zabytków.

a) Paradygmat A, maskulina

Cas.\ Num.	Sg.	Du.	Pl.
Nom.	sar vqđ'il	saro vqđ'o	sarai vqđli
Gen.	saro, ai sarā vqđ'o, ai vqđ'ā	= Gen. Pl.	sarūv, ai sarēv vqđlev, ai vqđlēv
Dat.	sarau, kã sarē vqđ'au, kã vqđ'ē	sarūmã, kã sarūmã vqđlemã, kã vqđlemã	sarūm, kã sarēm vqđlem, kã vqđlēm
Acc.	sar, no sar vqđ'il, no vqđ'il	saro, no sarā vqđ'o, no vqđ'ā	sarāi, no sarē vqđle, no vqđlā
Ins.	sarām, sã sarām vqđ'ām, sã vqđ'ām	sarūmã, sã sarūmã vqđlemã, sã vqđlemã	sarāi, sã sarē vqđlai, sã vqđlē
Loc.	sare, no sarā vqđ'au, no vqđ'ē	= Loc. Pl.	sarex, no sarāx vqđlaix, no vqđlēx

Teza: Jednosylabowe rzeczowniki pochodzące od prasłowiańskich maskulinów par. akc. a mają w formach bezprzyimkowych akcent na końcówkę, a w formach przyimkowych, za wyjątkiem końcówek dwusylabowych, akcent na temat. Tutaj należą także wyrazy par. akc. b, których samogłoską tematu był jer i nie uległ on wzdłużeniu podczas retrakcji akcentu.

Uzasadnienie: Poświadczono następujące formy:

Gen. Sg.: *daño* <dangó>, *gorxái* <Gorchey>, *saro* <Sarou>;

Acc. Sg.: *vã dan* <Waddan>, *no rât* <no Rât>;

Loc. Sg.: *vã sarã* <wa ssára>;

Nom. Pl.: *godai* <Ggodáy>, *porzai* <Pûrtzêy>, *rüzai* <Rizáy>, *smardí* <Smardí>, *vogle* <Wunglé>, *zaidai* <Seidáy>⁵;

Gen. Pl.: (*sist*) *danev* <Sistanew>.

Naturalnie, w przypadku rzeczowników rodzaju męskiego tutaj i dalej pomijam liczne poświadczenia mianownika liczby pojedynczej, gdyż one nie wnoszą do rekonstrukcji miejsca akcentu.

Zastanawiający jest przypadek rzeczownika *gorx* poświadczonego z obiema końcówkami dopełniacza – w formie *gorxǎ* i *gorxái*.

Teza: Jednosylabowe rzeczowniki rodzaju męskiego, pochodzące od germanizmów o długiej sylabie rdzennej, wykazują ten sam typ akcentu oksytonicznego.

Uzasadnienie: Poświadczono następujące formy:

Gen. Sg.: *blijau* <Blyâf> (<śdn. *blie*>), *friso* <wrisó> (<śdn. *Vrêsch*>), *kou-lau* <Kohläu> (<śdn. *kól*>), *kridau* <Kridyáwe> (<dn. *krîd*>), *krüđau* <Kri-diâv> (śdn. *krut*), *rümo* <Rimô> (<śdn. *rûm*>), *saurau* <Saurâw> (<śdn. *sûr*>) *sotau* <Sotâw> (<śdn. *sât*>), *vit stridǎ* <wit stridia> (<śdn. *strît*>), *šümo/šümai* <Schümó>/<Schümáy> (<śdn. *schûm*>), *taido* <teidó> (<śdn. *tît*>), *tüđau* <Tijâf> (<śdn. *tûch*>), *zipau* <Sipiaw> (<dn. *sêp*>);

Dat. Sg.: *řarlau* <Tgaláf> (<śdn. *kerle*>);

Acc. Sg.: *no dot* <no dôt> (<śdn. *dôt*>), *vǎ krig* <wa Krich> (<niem. *Krieg*>);

Ins. Sg.: *brokâm* <brokam> (<śdn. *brake*, *brâk*>); Loc. Sg.: *no decǎ* <no dêtza> (<śdn. *dak*, *dâk*>), *vǎ tornǎ* <Wa tôrna> (<śdn. *torn*>); Nom. Pl.: *bairai* <Bäurey> (<śdn. *bûr*>), *baudai* <Bauday> (por. fryz. *butje*), *graipâi* <Greipáy> (<śdn. *gripe*>), *klacai* <Klatzáy> (<śdn. *kloz*>), *krąsi* <Krangsi> (<śdn. *kranzi*>), *persai* <Perséi> (<dn. *pêrs*>), *potai* <Potáy> (<śdn. *pote*>), *rodai* <Rodáy> (<śdn. *rât*>), *snocai* <Snotzáy> (<śdn. *snake*>), *stizai* <Stisáy> (<śdn. *stige*>), *torcai* <Tortzáy> (<śdn. *Torke*>), *tüzai* <Tisay> (<śdn. *tûch*>), *varti* <Warthí> (<śdn. *wert*>);

Gen. Pl.: *stig* <Stige> (<śdn. *stige*>⁶);

⁵ Obocznie też *zaidě* <Seidee>, może też należy to odczytywać *zaidě*?

⁶ W złożeniu *pätstig* transkrybowanym przez Polańskiego jako *pätstidě*, raczej niepotrzebnie przyjmuje on <Stige> za biernik – podobnie jak w innych językach słowiańskich, tak i w połabskim liczebniki 5–10 w mianowniku rządzą dopełniaczem liczby mnogiej, por. *sist danev* <Sistanew> (<*šestb dněvǎ>).

Acc. Pl.: *broṭai* <Brokgáy> (<śdn. *brake, brâk*), *knöpai* <Knepoi> (śdn. *knôp*), *pole* <Polé> (<śdn. *pâl*), *stidai* <Stijey> (<śdn. *stige*).

Zdecydowanie nie pasują tutaj jednak formy narzędnika *sâ spēām* <sa Spêtgôm> (<śdn. *spêt*) i miejscownika *vâ križe* <wa Krisê> (<niem. *Krieg*), *vâ krâme* <wa Kramé>⁷ (<śdn. *kram(e)*). W przypadku rzeczownika *krom* można myśleć o przejściu do paradygmatu C, na co wskazywałaby redukcja śródwyrazowa, jednak w przypadku *spet* mogłoby to być zbyt odważne przypuszczenie.

b) Paradygmat B, maskulina

Cas. \ Num.	Sg.	Du.	Pl.
Nom.	grex põt	grexã põt'ã	gresë põtã
Gen.	grexã, ai grexã põt'ã, ai põt'ã	= Gen. Pl.	grexüv, ai grexüv põtëv, ai põtëv
Dat.	grexë, kã grexë põt'ë, kã põt'ë	grexümã, kã grexümã põtëmã, kã põtëmã	grexüm, kã grexüm põtëm, kã põtëm
Acc.	grex, no grex põt, no põt	grexã, no grexã põt'ã, no põt'ã	grexë, no grex põtë, no põtë
Ins.	grexãm, sã grexãm põt'ãm, sã põt'ãm	grexümã, sã grexümã põtëmã, sã põtëmã	grexë, sã grexë põtë, sã põtë
Loc.	gresã, no gresã põt'ë, no põt'ë	= Loc. Pl.	gresãx, no gresãx põtëx, no põtëx

Teza: Rzeczowniki pochodzące od prasłowiańskich maskulinów paradygmatu par. akc. b o długiej samogłosce rdzennej są akcentowane stale na temat, za wyjątkiem końcówek dwusylabowych oraz końcówki dopełniacza i celownika liczby mnogiej, których długość blokowała przesunięcie akcentu.

⁷ Obocznie też bez redukcji śródwyrazowej: *vâ krome* <wa Kromê>, chyba że któryś z tych zapisów jest niedokładnością zapisywacza.

Uzasadnienie: Poświadczono następujące formy:

Gen. Sg.: *viz pōtā* <Wis puńtga>;

Ins. Sg.: *sā mącām* <sa Mantsang>;

Loc. Sg.: *no pōtē* <no pūnty>;

Nom. Pl.: *klaucā* <Kilgauza>, *klestā* <Klėsda>;

Gen. Pl.: *vit grexīv* <wit Ggrēchi>;

Acc. Pl.: *grexē* <Greichje>.

Poświadczane formy zależne tego paradygmatu są dość nieliczne, ale podobny prosty schemat stałego akcentu paroksytonicznego powtarza się też w przypadku odmiany żeńskiej i nijakiej.

c) Paradygmat C, maskulina

Cas.\ Num.	Sg.	Du.	Pl.
Nom.	gord d'üzd	gordo d'üzd'o	gordai d'üzde
Gen.	gordo, ai gārdo d'üzd'o, ai d'ēzd'o	= Gen. Pl.	gordīv, ai gardīv d'üzdev, ai d'ēzdev
Dat.	gordau, kã gārdau d'üzd'au, kã d'ēzd'au	gordümã, kã gārdümã d'üzdemã, kã d'ēzdemã	gordüm, kã gārdüm d'üzdem, kã d'ēzdem
Acc.	gord, no gord d'üzd, no d'üzd	gordo, no gārdo d'üzd'o, no d'ēzd'o	gordāi, no gārdāi d'üzde, no d'ēzde
Ins.	gordām, sã gārdām d'üzd'ām, sã d'ēzd'ām	gordümã, sã gārdümã d'üzdemã, sã d'ēzdemã	gordē, sã gordē d'üzde, sã d'üzde
Loc.	gorde, no gārde d'üzd'au, no d'ēzd'au	= Loc. Pl.	gordãx, no gordãx d'üzde, no d'üzde

Redukcja śródwyrazowa jest opcjonalna, notowane są zarówno formy przyimkowe ze zredukowaną środkową sylabą, jak i bez redukcji.

Teza: Rzeczowniki pochodzące od prasłowiańskich maskulinów par. akc. b o krótkiej samogłosce rdzennej lub od rzeczowników par. akc. c, są akcentowane według powyższej tabeli.

Uzasadnienie: Poświadczono następujące formy:

Gen. Sg.: *būbai* <Boipey>, *vit būgo* <witt biggô>, *būgo* <biggô>, *medai* <Medäu>, *snedau* <Snedyaw>, *vãstai* <Wãstjey>;

Dat. Sg.: *büđau* <Budiâw>, *kâ sjotau* <Kassytâf>;
 Acc. Sg.: *no büg* <no Büg>, *vâ mex* <wa mêch>, *no sjot* <no sjôt>;
 Ins. Sg.: *sâ büďâm* <sabüt göme>, *pid gârdâm* <Pride gardôm>;
 Loc. Sg.: *vâ düle* <Wa Dülé>, *no gârde* <No chardé>, *no gorde* <No ggordé>, *vâ nüse* <Wa nüsse>, *no svâte* <no Swatté>, *vâ tâile* <Wa teile>;
 Nom. Pl.: *büzai* <Büzáy>, *crive* <Zriwéi>, *düste* <Gisté>, *düzde* <Gisdé>, *kqsai* <Kungsáy>, *lesai* <lessáy>, *nüze* <Nysé>, *pasai* <Passái>, *püpai* <Pipáy>, *řobai* <Rumpáy>, *vâlívě* <Woalliwy>;
 Gen. Pl.: *büďüv* <bütgîw>, *vqsüv* <ungsi>;
 Acc. Pl.: *dqbâi* <Dumbóy>⁸, *gnevâi* <Gnewóy>, *kjotâi* <Kyotáy>, *klâsâi* <Klassóy>, *vâ kqsâi* <wa kungsáy>, *laistâi* <Laistöy>, *no pâlâi* <Nupalóii>, *vâlâi* <Walla>, *vlâsâi* <Flassóii>, *zqbâi* <Sumbóy>.

Wyraźnymi odstępstwami są dubletowe formy dopełniacza liczby pojedynczej: *bübâ* <Püba>, *medâ* <Meda>⁹ oraz *vâskâ* <Wôsca>. Być może dystrybucja tych końcówek miała związek z istniejącą w języku połabskim kategorią partytywności, por. Polański 2010: 165–167.

Niezależnie od tego, czy wyraz *pâs* zaliczyć do paradygmatu A czy C, forma biernika liczby mnogiej <Pyessi>, odczytywana *pâsě*, pojawiająca się wyłącznie u Parum Schultzego i w odpisach, nie przeczy powyższym rozważaniom, jednak powinno się jej brzmienie odczytywać jako *pâsâi*.

Oprócz wymienionych form, można się doszukiwać też narzędnika liczby mnogiej w wyrażeniu <zaa wiel wlassa> transkrybowanym *sâ vilě vlâsâi* lub *vlâsě*, jednak, szczególnie z racji, że pochodzi ono od Parum Schultzego, wnioskowanie czegokolwiek z tego zapisu jest ryzykowne, zwłaszcza że równie dobrze może to być nieskładniowo użyta forma biernika lub mianownika. Niewyjaśniona pozostaje forma biernika liczby mnogiej *vâ düstâ* <wadde gîsta>. Czyżby przejście do paradygmatu A?

Teza: Jednosylabowe rzeczowniki rodzaju męskiego pochodzące od germanizmów o krótki sylabie rdzennej wykazują ten sam paradygmat akcentu.

⁸ U Parum Schultzego <Dumbe>, co raczej należy uznawać za niedokładność jego zapisu.

⁹ Polański uważa to za omyłkę, jednak nic nie stoi na przeszkodzie, by uznać to za oboczną formę dopełniacza.

Uzasadnienie: Poświadczono następujące formy:

Gen. Sg.: *gũldo* <gũldigô> (<śdn. *goltpeŕtai* <Petgáy> (<śdn. *pekspeŕtai* <Spettgây> (<śdn. *speckšelpo* <Schelpió> (<śdn. *schelpvorst'o* <Worstiù> (<śdn. *worst*

Obok tych nielicznych form niejasna jest jedynie forma miejscownika *veltě* <weltie> (<dn. *weltvã gancen veltě* <wa ganzen weltie>, ale być może, o czym świadczyłyby odmieniony po niemiecku przymiotnik, jest to *ad hoc* stworzone zapożyczenie i jego wartość dowodowa jest tutaj niska.

d) Paradygmat A, feminina na -a

Cas. \ Num.	Sg.	Du.	Pl.
Nom.	zobo maufo	zobe maurai	zobãi maure
Gen.	zobãi, ai zobě maure, ai maurã	= Gen. Pl.	zob, ai zob *maur, *ai maur
Dat.	zobe, kã zobã maurai, kã maurě	(kã) zobomã *(kã) mauromã	zobom, kã zobãm *maurom, *kã mauřãm
Acc.	zobq, no zobq maurã, no maurã/-ã	zobe, no zobã maurai, no maurě	zobãi, no zobě maure, no maurã
Ins.	*zobq, *sã zobq maurã, sã maurã/-ã	(sã) zobomã *(sã) mauromã	zobomě, sã zobomě *mauřomě, *sã mauřomě
Loc.	zobe, no zobã maurai, no maurě	= Loc. Pl.	*zobox, *no zobãx *mauřox, *no mauřãx

W tym paradygmacie, w rzeczownikach o jednosylabowym temacie, akcent co do zasady pada na końcówkę, przy nieobecności przyimka, lub na temat, przy przyimku bezpośrednio przed rzeczownikiem. Wyjątkami od tej ostatniej reguły są: nieredukowana końcówka -q oraz końcówki -omã, -omě, które są zawsze akcentowane. Oprócz tego może zachodzić redukcja -q do -ã.

Teza: Rzeczowniki pochodzące od prasłowiańskich femininów na *-a* par. a mają w formach bezprzyimkowych akcent na końcówkę, a w formach przyimkowych, za wyjątkiem opisanych wyżej końcówek, akcent na temat.

Uzasadnienie: Poświadczono następujące formy:

Nom. Sg.: *bobo* <Bobó>¹⁰, *coso* <Zoossô>, *glaino* <Gleinó>, *jomo* <Gomó>, *kâuco* <Kautzó>, *korvo* <Korwó>, *laipo* <Leipó>, *mauxo* <Mauxô>¹¹, *moro* <Miorô>, *poro* <Porô>, *râibo* <Reibó>, *râno* <Ronó>, *repo* <Repó>¹², *rözgo* <resekô>¹³, *sauko* <Sauko>, *slâmo* <Slamù>¹⁴, *stauko* <Stgauko>, *svorko* <Swôrkó>¹⁵, *tqco* <Tünzó>, *vâuno* <Waunó>, *verno* <Wornó>, *zobo* <Sobó>;

Gen. Sg.: *slâmoi* <Slamáy>;

Acc. Sg.: *glainq* <Gleinú>, *jomq* <Gomung>, *kuçq* <kuhtzang>, *kopq* <Kopang>, *korvq* <Korwung>, *rânq* <ronunk>, *rözqo* <rösgung>, *vernq* <Wornung>;

Ins. Sg.: *püd tqcã* <pit tunsã>;

Nom. Pl.: *gnaidâi* <Gneidáy>¹⁶, *grobe* <Grublé>, *xorstvoi* <Gchorstwóy>, *jostrâi* <Justróï>¹⁷, *kope* <Kopé>, *korvoi* <Korwóy>, *laipoi* <Leipóy>¹⁸, *mauxvoi* <Maukwáy>, *plâvâi* <Blawóy>, *râibâi* <Raybóï>, *repâi* <Repóy>, *rözgvâi* <Reskewóy>, *soze* <Tsôtsé>, *staukvâi* <Stjaukway>, *tqce* <Tünzé>, *taurâi* <Tgauréy>, *vaidlâi* <Weytlóy>, *vaisnâi* <Weysnóy>, *vornâi* <Wornáy>, *zoboi* <Sobóy>;

Gen. Pl.: *priz nior* <prise myôr>;

Acc. Pl.: *no nislã* <no Nisla>;

Ins. Pl.: *groblomě* <Groblum>, *vaidlomě* <Weidlum>.

Przeczą tezie jedynie formy: *blânã*, *klâdã*, *klâdĕ*, *brezã*, *vexvĕ*. Rzeczownik odczytywany jako *blânã* (<*bolna) jest niepewny i prawdopodobnie jest

¹⁰ U Parum Schultzego *bobã* <Boba>.

¹¹ U Parum Schultzego *mauxã* <Mäuch>.

¹² U Anonima *repã* <repa>, Polański uznaje to za błąd.

¹³ Obok tego, również u Henniga, *rözgã* <Réseka>, <Röseka>.

¹⁴ Obok tego też *slâmã* <Sláma>.

¹⁵ U Parum Schultzego *svorkã* <Sworg>.

¹⁶ U Parum Schultzego *gnaidĕ* <Gneidt>.

¹⁷ Wczesna pożyczka, por. słowińskie *jãstrã*.

¹⁸ U Parum Schultzego *laipĕ* <Läup>.

to neutrum *blānĕ* (<*bolnĕje). Rzeczownik *klādā*, poświadczony oprócz tego w dopełniaczu w formie *pōl klādĕ*, prawdopodobnie przeszedł do innego paradygmatu (B lub C), podobnie rzeczownik *vexvĕ*. W przypadku rzeczowników *brezā*, *devā* i *vizā* możemy z dużą pewnością mówić o przejściu (o ile psł. *dĕva nie była par. c – por. sch. *djĕva*) do paradygmatu C, co sugerują formy mianownika liczby mnogiej z pełnym wokalizmem – *brezāi*, *vize*. Być może przejście do innego paradygmatu było spowodowane wtórnym pochodzeniem *devā* od *defkā* jak pol. *córa* od *córka*, które zastąpiło wcześniejsze stpol. *cora*¹⁹, zresztą oba słowa mają wspólne znaczenie.

Do tej kategorii z pewnością nie należy wyraz *babā*, i w odróżnieniu od Polańskiego wątpię w jego pochodzenie prasłowiańskie. Raczej, podobnie jak *mamā*, jest to wtórny wyraz pochodzący z mowy dziecięcej, nie bezpośrednio z psł. *baba. Przypuszczam, że oba mogły trafić do produktywnego paradygmatu C.

Oprócz tego do paradygmatu A najpewniej przeszedł rzeczownik *plevo* <Plewó>, który w pozostałych językach słowiańskich kontynuuje akcent oksytoniczny.

Jak dotąd niejasne były formy <Schlinah> i <Schlenoy>, odczytywane jako Nom. Sg. *slainā* i Gen. Sg. (partytyw) lub Nom. Pl. *slaināi*. Skoro jednak psł. *slina była pierwotnie paradygmatu a, to można oczekiwać, że dała ona paradygmat A w połabskim. W istocie tak też musiało być – barytoniczna forma *slainā* notowana jest u Parum Schultzego, podczas gdy spodziewana oksytoniczna forma *slāināi* w słowniczku de Baucoeuera. Jest to zatem najpewniej kolejny przykład występującej u Parum Schultzego redukcji wygłosowej samogłoski (por. *bobā*, *dōpā*, *gnaidĕ*, *laipĕ*, *mauxā*, por. także Polański 2010: 76), dlatego, przynajmniej dla gwar pozostałych zabytków, należy postać mianownika odczytywać *slaino.

Zdają się temu przeczyć również formy mianownika takie jak *naivā*, jednak i ona jest poświadczona wyłącznie w zabytkach pochodzących od Parum Schultzego jako <Neyw> i najpewniej również powinna być rekonstruowana jako *naivo.

Teza: Połabskie feminina pochodzenia niemieckiego o jednosylabowym temacie i długiej samogłosce rdzennej, bądź równoważnie otwartej

¹⁹ Za podobną derywację wsteczną Polański uznaje *telā* od *telkā*.

(choćby w odmianie) pierwszej sylabie, zostają przyporządkowane do tego samego paradygmatu akcentuacji.

Uzasadnienie: Poświadczono następujące formy:

Nom. Sg.: *brado* <Bradó> (<śdn. *bradedaisko* <Teiskó> (<śdn. *disk*>²⁰), *dego* <Dägó> (<niem. *Degen*>²¹), *doro* <Doró> (<śdn. (*dê*) *doredopo* <dúmpó>²² (<śdn. *dopeflaito* <Fleitó> (<śdn. *floitegalo* <Kálo> (<niem. *Galaglozo* <Glosó> (<śdn. *glasgrovo* <Grovo> (<śdn. *gravexiuto* <Chyto> (<niem. *Hütte*>²³), *klaibo* <Kleibó> (<śdn. *klübeklago* <Klogó> (<śdn. *klagekliuto* <Klitó> (<śdn. *klütekoko* <Kokó> (<śdn. *kâkkorto* <Kôrtó> (<śdn. *kârtekoko* <Koekù> (<śdn. *kôkekrauco* <Krautzô> (<śdn. *krûzekrogo* <Krogô> (<śdn. *kragekrupo* <Krumpô> (<śdn. *krampelampo* <Lampó> (<śdn. *lampelodo* <Lodó> (<śdn. *ladelovo* <Glowô> (<śdn. *lôvemailo* <Mailio> (<śdn. *milemaiso* <Meissó> (<śdn. *misse*>²⁴), *maufo* <Maurió> (<śdn. *muremüco* <Meyziù> (<śdn. *vledder-mûs*>²⁵), *opo* <Opó> (<śdn. *âpeplogo* <Plogó> (<śdn. p *lageraizo* <Reisó> (<śdn. *reiserepo* <Repo> (<śdn. *reperiko* <Rików> (<śdn. *rikerüdo* <Rütù> (<śdn. *rute*>²⁶), *strolo* <Strôlio> (<śdn. *strâlestrotó* <Strotou> (<śdn. *strâtestaiño* <Stgeinyo> (<śdn. **skünešodo* <Schodó> (<śdn. *schâdešoło* <Zscholió> (<śdn. *schâlešopo* <Schopó> (<śdn.

²⁰ Nie jest jasne, dlaczego występuje tu końcówka pełna, tak jak nie jest jasne, dlaczego germańskie maskulinum dało połabskie femininum. Mimo to zdecydowanie ten rzeczownik nie należy do par. B ani C, dla których charakterystyczna jest zredukowana końcówka mianownika *-ã*. Bogata liczba form przypadków zależnych zmusza nas do uwzględnienia go w rekonstrukcji. Dwukrotnie pojawia się zapis sugerujący zredukowaną końcówkę <Deiske> i <Teiska>, jednak wobec kilkunastu zapisów z końcówką pełną należy uznać to za pomyłki pisarskie.

²¹ Polański, co prawda, wywodzi to od śdn. *dagge*, jednak wobec wokalizmu skłaniałbym się raczej ku formie z długą samogłoską rdzenną jak ta wysokoniemiecka.

²² U Parum Schultzego *dopã* <Dumpaa>.

²³ O ile źródłosłów wysokoniemiecki ma krótką samogłoskę tematu, o tyle dolnoniemiecki odpowiednik już ma długą – *Kâte*. Być może w miejscowych gwarach niemieckich doszło do kontaminacji tych dwóch słów.

²⁴ Podobnie jak w przypadku *daisko* spodziewano by się końcówki zredukowanej.

²⁵ Obok tego też *müćã* <Mützia>, najpewniej przez skojarzenie z podobnym słowem oznaczającym nie nietoperza, ale rasę psa.

²⁶ U innych także *rüďã* <Rüdyaa>.

schāpe), *tađo* <'Tyadyó> (<śdn. *kēde*), *varo* <Waró> (<śdn. *were*), *zoko* <Sokó> (<śdn. *sāke*);

Gen. Sg.: *ai kokvĕ* <Ey kôkwe> (<śdn. *kâk*);

Dat. Sg.: *daiste* <Deistê>, *kâ daistă* <Ka Deïsdâ> (<śdn. *disk*), *kâ ma-isă* <ka meysah> (<śdn. *misse*);

Acc. Sg.: *bütq* <Bitang> (<śdn. *büte*), *no daiskq* <no Teiskung> (<śdn. *disk*), *dopq* <Dumpung> (<śdn. *dope*), *erq* <Ehrung> (<śdn. *êre*), *frijq* <Wryang> (<dn. *Frie*), *glozq* <Glosang> (<śdn. *glas*), *klogq* <Kloguńg> (<śdn. *klage*), *lidq* <lidang> (<śdn. *lêde*, *leide*), *vâ lodq* <wa Loduńg> (<śdn. *lade*), *madq* <Madang> (<śdn. *mede*), *motq* <mohtung> (<śdn. *mate*), *orq* <oröng> (<śdn. *hore*), *paizq* <Peisong> (<śdn. *puse*), *strafq* <Strafańg> (<niem. *Strafe*), *strotq* <Strotung> (<śdn. *strâte*), *vâ stăinĕ* <Wa styeina> (<śdn. *sküne), *švodq* <Schwodung> (<śdn. *swāde*), *varq* <Warańg> (<śdn. *were*);

Loc. Sg.: *no daistă* <no Deista> (<śdn. *disk*), *vâ maurĕ* <wammaure> (<śdn. *mure*), *no vară* <no Wára> (<śdn. *were*);

Nom. Pl.: *bükvăi* <Bückwói> (<śdn. *bôk*), *galgvăi* <Galchwóy> (<śdn. *galge*), *gale* <Kahle> (<niem. *Gala*), *klütvăi* <Klitwóy> (<śdn. *klüte*), *kortvăi* <Kortwáy> (<śdn. *kârte*), *krauce* <Krautzé> (<śdn. *krûze*), *kroge* <Krogé> (<śdn. *krage*), *šarvăi* <Scharwáy> (<śdn. *schêre*), *šenvăi* <Schene-wóy> (<śdn. *schêne*), *vogvăi* <Wogewáy> (<śdn. *wâge*)²⁷, *zokvăi* <Soquoi> (<śdn. *sāke*);

Gen. Pl.: *raiz* <reis> (<śdn. *reise*).

Warto zaznaczyć, że podobne obserwacje poczynił Polański (por. 1962: 28–33), choć ograniczył się do form mianownika liczny pojedynczej, jednak naturalnym wydaje się wówczas pytanie o pozostałe formy, co też uczyniono. Jak widać, rzeczowniki te wpasowują się w paradygmat szerokiej klasy rodzimych rzeczowników.

Zastanawiający jest zapis <Pül maŕllan> 'Jousqu'ou', który Polański interpretuje jako *pöl mailĕ ja* (dopełniacz), a Lehr-Spławiński i Rost jako *pöl mailq* (biernik). Oprócz tego w sprzeczności stoi rzeczownik rodzaju męskiego *aită* <Eyta>, który Polański zestawia ze wsch.-fryz. *heite*. Pozornie przeczy również rzeczownik *pijă* <Piejah> zestawiany przez Polańskiego

²⁷ Polański uznaje za pożyczkę ogólnosłowiańską, jednak prozodia sugeruje ponowne zapożyczenie na gruncie połabskim.

ze szlez.-holszt. *pie*, *pee*, jednak z racji, że pochodzi on od Parum Schultze-go, raczej należy odczytywać go jako *pijo*.

Niejasna jest także forma mianownika *traivã* <Dreywa> (<śdn. *truwe*) zamiast spodziewanej postaci ***traivo*. Możliwe jest jednak, że Hennig (forma ta pojawia się tylko u niego i w odpisach) wydzielił ją z wyrażenia *kã traivã* <ka Dreywa>, które z kolei jest zgodne z postawioną wyżej tezą. Takie wydzielenie nie jest rzadkością u Henniga, podobnie wydzielił on nawet przedrostek *vãi-* z czasowników, kojarząc z niemieckim przedrostkiem *aus-* jako oddzielne słowo *vãi* <Woy> ‘aus’. Podobnie twierdzi Polański (1962: 31). Oprócz tego, obok *traivã*, objaśnianej podobnie jak powyżej, pisze on też o formie zapisanej <Driwã> i odczytywanej jako *drüivã*, pochodzącej ze śdn. *trúwe*, jednak z racji oznaczenia akcentu na ostatniej sylabie sugeruje, że chodzi tu raczej o literówkę zamiast <Driwó>, gdyż spółgłoski zredukowane zdecydowanie nie były obdarzane znakami akcentu. Wreszcie niejasnym formom obocznym *rüdo|rüďã* ze śdn. *rúde* przypisuje wahania akcentu, por. Polański 1962: 31. W kwestii tych trzech rzeczowników mam podobne zdanie i dodatkowo pierwszy z nich rekonstruowałbym jako **traivo*, drugi odczytywałbym jako *drüivo*, natomiast w kwestii trzeciego z nich nie rozstrzygam o pierwotności żadnej z form, jedynie chciałbym zwrócić uwagę na to, że oprócz różnicy prozodycznej te dwie formy oboczne różnią się także miękkością tematu, co może mieć związek z różnicami w czasie zapożyczenia tych słów lub w źródle.

Wyrazy *daisko*, *maiso*, które wywodzą się z rzeczowników niemieckich o krótkiej samogłosce rdzennej, najprawdopodobniej znalazły się w paradygmacie A, gdyż są starymi zapożyczeniami i rozwinęły się tak, jak gdyby były to psł. ***diska*, ***misa* o krótkiej samogłosce z akcentem barytonicznym. Za tym, że są to stare zapożyczenia, przemawia też to, że istnieją wspólne dla przynajmniej części pozostałych Słowian odpowiedniki **dǫska* (ogólnosłowiańskie), **mǫša* (znane polskiemu, łużyckim, czeskiemu, słowackiemu i słoweńskiemu), które są pokrewnymi germanizmami jeszcze z doby prasłowiańskiej. Wszystko to można wyjaśnić w prosty sposób – są to stare zapożyczenia, jeszcze sprzed zaniku długości samogłosek w połabszczyźnie, przez co zostały potraktowane inaczej niż późniejsze. Tym samym nie przeczą one wyżej postawionej tezie, gdyż najwidoczniej są to zapożyczenia starsze od działania tejże reguły.

Jest to bardzo obfity podzbiór wszystkich poświadczonych form rzeczowników żeńskich, dlatego tym bardziej zadowala fakt bardzo nielicznych wyjątków od sformułowanego paradygmatu, które zresztą dają się w dużym stopniu wytłumaczyć.

e) Paradygmat B, feminina na -a

Cas.\ Num.	Sg.	Du.	Pl.
Nom.	launã svecã	launã svecě	launě svecã
Gen.	launě, ai launě svecã, ai svecã	= Gen. Pl.	laun, ai laun svec, ai svec
Dat.	launã, kã launã svecě, kã svecě	launomã, kã launomã svecómã, kã svecómã	launãm, kã launãm svecãm, kã svecãm
Acc.	launq, no launq svecã/-ã, no svecã/-ã	launã, no launã svecě, no svecě	launě, no launě svecã, no svecã
Ins.	launq, sã launq svecã/-ã, sã svecã/-ã	launomã, sã launomã svecómã, sã svecómã	launomě, sã launomě svecómě, sã svecómě
Loc.	launã, no launã svecě, no svecě	= Loc. Pl.	launãx, no launãx svecãx, no svecãx

Teza: Rzeczowniki pochodzące od prasłowiańskich femininów na -a par. akc. b z długą samogłoską rdzenną lub długą końcówką są akcentowane na temat, za wyjątkiem końcówek -q/-ã, -omã, -omě.

Uzasadnienie: Poświadczono następujące formy:

Nom. Sg.: *boržã* <Bòrdsia>, *bornã* <Pòrne>, *darã* <Dára>, *gjozdã* <Ghiüsda>, *launã* <Launa>, *møkã* <Munca>, *stõrã* <Stgëra>, *svecã* <Swëtzia>, *trõbã* <Trũmba>, *vauzdã* <Wausda>;

Acc. Sg.: *darq* <Dahrung>, *møkq* <Munkung>, *svecã* <Swëtza>²⁸;

Nom. Pl.: *darě* <dãre>, *gjozdě* <Lgyõsde>.

²⁸ Polański uważa za niepewną, gdyż może to być mianownik użyty zamiast biernika. Za biernikiem przemawia jednak brak palatalizacji końcowej spółgłoski, co świadczy o -ã/-ã <*-jõ.

Wyjątków nie odnotowano. Podobna zasada tyczy się rzeczowników z przyrostkiem *-kã*, gdzie doszło do upowszechnienia wzdłużania rdzennej samogłoski (spowodowanego prozodią lub wzdłużeniem zastępczym). Także one są w zasadzie bezwyjątkowo akcentowane na samogłoskę tematu.

f) Paradygmat C, feminina na *-a*

Cas.\ Num.	Sg.	Du.	Pl.
Nom.	glāvã vicã	glãve vicai	glãvãi vice
Gen.	glãvë, ai glãvë vicã, ai vicã	= Gen. Pl.	glãv, ai glãv vic, ai vic
Dat.	glãve, kã glãve vicai, kã vëcai	glãvomã, kã glãvomã vicomã, kã vicomã	glãvãm, kã glãvãm vicãm, kã vicãm
Acc.	glãvq, no glãvq vicã, no vëcã	glãve, no glãve vicai, no vëcai	glãvãi, no glãvãi vice, no vëce
Ins.	glãvq, sã glãvq vicã, sã vicã/-ã	glãvomã, sã glãvomã vicomã, sã vicomã	glãvomë, sã glãvomë vicomë, sã vicomë
Loc.	glãvã, no glãvã vicë, no vicë	= Loc. Pl.	glãvãx, no glãvãx vicãx, no vicãx

Redukcja śródwyrazowa i tutaj jest opcjonalna.

Teza: Rzeczowniki pochodzące od prasłowiańskich femininów na *-a* par. akc. b (bez długiej samogłoski tematu) lub par. akc. c mają w formach bezprzyimkowych akcent na końcówkę, a w formach przyimkowych, za wyjątkiem opisanych wyżej końcówek, akcent na temat.

Uzasadnienie: Poświadczono następujące formy:

Nom. Sg.: *blãxã* <blócha>, *brödã* <Bröda>, *celã* <Dschëla>, *dausã* <Deúsa>, *ďörã* <Tchióra>, *glãvã* <Glãwa>, *jãdlã* <Gãdela>, *jãglã* <Gãgla>²⁹,

²⁹ Wyraz **jgla* bywa uznawany za barytoniczny, jednak rozwój **jb-* do *jã-*, a nie *jai-* (por. *jaidü*, *jaimq*, *jaikã*) dowodzi, że w epoce prapołabskiej (tj. przed rozważanymi przesunięciami akcentu) musiał on być akcentowany na końcową sylabę (co oznacza prasłowiański paradygmat b lub c, a tym samym połabski C), podobnie *jãskräi*, l. mn. *jãskräi*.

jâskrä <Goáskra>³⁰, *jâzbă* <Gasaba>, *lüdă* <Lüdia>, *măuñă* <mauna>, *metlă* <Métla>, *mižă* <midsa>, *măglă* <Miógla>, *nügă* <Núcka>, *pyntă* <Pyünta>, *rekă* <réka>, *rösă* <Réssa>, *roķă* <rúnca>, *sestră* <Séstra>, *slăză* <Slasa>, *smölă* <Smela>, *sredă* <Sréda>, *stajă* <Stácia>, *starnă* <Starna>³¹, *stepă* <Stépa>, *stüpă* <Stípa>, *stónă* <Styóna>, *svaină* <Schweinjah>, *tetă* <Teta>, *tămă* <Tjama>, *fösă* <Dschúsa>, *töză* <Tyéssa>, *tüpă* <Tyípa>, *tüză* <Tyisa>, *varbă* <Farba>, *vičă* <Wúcia>, *vilsă* <Wíltza>, *vădă* <Woáda>, *văsă* <Wóesa>, *văslă* <Wóasla>, *zaimă* <Seýma>, *zenă* <Séna>, *zimă* <Símia>;

Gen. Sg.: *prítě nüďě* <prütge Nidige>, *priz rořě* <prise Rüntge>, *tüpe* <tjüpe>, *ai zimă* <Eysíma>;

Dat. Sg.: *kă starne/stărne* <Ka starné>, *kă zimai* <ka Simáy>;

Acc. Sg.: *dausq* <t'aussang>, *ďörq* <Tgórung>, *glăvq* <Glawung>, *no glăvq/glăvq*³² <no Glawung>, *nüq* <Nikung>, *roķq* <Runkung>, *stajq* <Stedsang>, *starnq* <Starnûn>, *vă vădq* <wawadung>³³, *no zimq* <nó Simang>, *văkârst zimq* <wakôrst Ssimańg>;

Ins. Sg.: *să lüdă* <sa Lüda>, *püd zimq* <pit Simang>;

Loc. Sg.: *no lüdě* <no Lüda>, *vă smülă* <wa Smila>, *no sredă* <no sréda>, *vă vidă* <wa widda>, *no vădă* <no Woada>³⁴, *vă zaimă* <wa seima>, *no zimě* <no Sime>, *vă zimě* <wa sime>;

Nom. Du.: *nüze* <Nítzé>, *roçe* <Runzé>;

Acc. Du.: *storne* <stornê>;

Ins. Du.: *roķomă* <Runkóma>;

Nom. Pl.: *blăxvâi* <Plauchwóy>, *celâi* <Zeláy>, *ďörâi* <Tgörôy>, *glăvâi* <glawáy>, *jadlâi* <Jadeláy>, *nüďai* <Nidyáy>, *sestrâi* <Sestróy>, *slăzâi*

³⁰ Jak wyżej.

³¹ Nie jest jasne, dlaczego niemal wszystkie poświadczenia przemawiają za *starn-*, być może chodzi o reanalizę *kă + stornă = kă stărne* jako *kă + starnă*, albo też jest to nieregularny rozwój grupy TorT jak w *brödă < *borda* (zam. ***bordă*). Mimo wszystko należy jednak odrzucić postać *stărnă*, gdyż redukcja w następujących po sobie sylabach się nie zdarzała w żadnym innym przypadku.

³² Możliwe są obydwa odczyty, Polański odczytuje *no glăvq*.

³³ Argumentem przemawiającym za obecnością redukcji śródwyrazowej jest to, że zwykle Pfeffinger oddaje *ă* przez <o>, tu jednak oddał je przez <a>.

³⁴ Polański uznaje to za użycie mianownika w funkcji miejscownika, jednak może to być po prostu wyrównanie oboczności samogłoski rdzennej.

<Slassay>³⁵, *svaine* <Schweinü>, *tözâi* <Tyessáy>, *varbâi* <Warbáy>, *vice* <Witzé>, *vilse* <Wilzé>.

Być może należą tutaj także stare pożyczki, takie jak *rüzã*, l. mn. *rüze*, którą Polański uznaje za zapożyczenie wspólne z pozostałymi językami zachodniosłowiańskimi, a także *stãibã*, dop. *stãibě*, bier. *stãibq*, msc. *vã stãibã* (Polański, Sehnert 1967 czytają <wa stijeibe> jako *vã stãibã*, natomiast SEJDP czyta *vã stãibe* – jeśli to faktycznie par. akc. C, to należy przyjąć pierwszy odczyt).

Z pewnością należy tutaj zaliczyć także wyraz *vizã*, gdyż wszystkie poświadczone formy zgadzają się z powyższym schematem akcentuacji: *vizã* <Wisa>, *viz vizã* <wis wisa>, l. mn. *vize* <Wisé>, a zapewne także formy dopełniacza i miejscownika, które Polański niepotrzebnie wyjaśnia niegramatycznym użyciem mianownika: *vartüvã vizã* <Warteywa wüsa> oraz *vã nosě vizě* <waa nohs wiesaa>.

W przypadku formy poświadczonej u Parum Schultzego w wyrażeniu <Tidje sena siete minne schworet> Polański waha się pomiędzy odczytem <senã> jako dualne *zenã* lub pluralne *zeně*. Skoro jednak oksytoniczne *žena powinno przejść do paradygmatu C, to sądzę, że raczej należy to odczytywać jako *zenã* i jest to jedna z licznych redukcji wygłosowego dyftongu u Parum Schultzego, dlatego nie można tej formy traktować jako kontrprzykład.

Teza: Rzeczowniki rodzaju żeńskiego pochodzące od rzeczowników niemieckich o krótkiej samogłosce rdzennej należą do tego samego paradygmatu odmiany.

Uzasadnienie: Poświadczono następujące formy:

Nom. Sg.: *bãlã* <Bóala> (śdn. *bulle*)³⁶, *börstã* <Bortga> (śdn. *borst*), *brügã/brükã* <Brügga>/<Brúca> (śdn. *brügge* lub niem. *Brücke*), *büsa* <Büssa> (śdn. *büsse*), *farbã* <Farbia> (<śdn. *varwe*) *grensã* <Grensa>, *hakã* <Hacke> (<niem. *Hacke*), *kantã* <Kanta> (<śdn. *kante*), *klapã* <Klappa> (<dn. *klappe*), *korã* <Koria> (<śdn. *karre*), *lipã* <Lippia> (<niem. *Lippe*), *miltã* <Milta> (<śdn. *milte*), *müćã* <Mühtzja> (<niem. *Mutz*), *padã* <Pud-da> (<śdn. *padde*), *plantã* <Plana> (<śdn. *plante*), *renã* <Rennia> (<śdn.

³⁵ U Parum Schultzego *slãzě* <Sladsa>.

³⁶ Rzeczownik o znaczeniu ‘byk, buhaj’, dlatego rodzaju męskiego, ale zapewne odmieniał się według deklinacji żeńskiej.

renne), *spinä* <Spinna> (<śdn. *spinde*), *strötä* <Sreet> (<śdn. *strotte*), *šüpǎ* <Šippia> (<śdn. *schuppe*), *tānǎ* <Toana> (<śdn. *tonne*), *vörplǎ* <Werpla> (<śdn. *worpel*);

Loc. Sg.: *no grensǎ* <no *grensa*> (<śdn. *grense*);

Nom. Pl.: *büse* <Bussê> (<śdn. *busse*).

Przezyć zdaje się jedynie forma *drüvǎ* <Driwǎ> (<śdn. *drüve*), którą wyjaśniano wyżej, a także *giglǎ* (<śdn. *gigel*) <Giglia> razem z miejscownikiem *no giglě* <no *Gigla*>, które choć pasują do tego paradygmatu, to jednak źródłosłów posiada długą samogłoskę rdzenną, podobnie lüneburska (czyli miejscowa) forma gwarowa *gīg'l*.

Choć tylko jedna forma liczby mnogiej pokazuje, że zapożyczenia w języku połabskim nie otrzymywały odmiany według par. akc. B, lecz według C, to zauważmy też, że kategoria rzeczowników żeńskich par. akc. C była dużo szersza (bo włączała prasłowiański par. akc. c oraz znaczną część par. akc. b), a tym samym musiała być produktywniejsza – do par. akc. B należą bowiem, oprócz nielicznych odziedziczonych rzeczowników prostych, przede wszystkim twory sufiksalne z wysoce produktywnymi przyrostkami, takimi jak *-kǎ* czy *-ainǎ*.

g) Paradygmat C, feminina na spółgłoskę

Cas.\Num.	Sg.	Du.	Pl.
Nom.	nüc	nücai	nücai
Gen.	nüci, ai nēcǐ	= Gen. Pl.	nüčě, ai nüčě
Dat.	nücai, kǎ nēcǐ	nücomǎ, kǎ nücomǎ	nücom, kǎ nēcóm
Acc.	nüc, no nüc	nücai, no nücai	nücai, no nēcǐ
Ins.	nüca, sǎ nēcǎ	nücomǎ, sǎ nücomǎ	nücomě, sǎ nücomě
Loc.	nücai, no nüčě	= Loc. Pl.	nüčǎx, no nēcǎx

Także tutaj redukcja śródwyrazowa zachodziła opcjonalnie.

Teza: Jednosylabowe rzeczowniki pochodzące od prasłowiańskich femininów na *-b* par. akc. b lub c mają akcent taki, jak stwierdza to powyższa tabela.

Uzasadnienie: Poświadczono następujące formy:

Nom. Sg.: *cev* <Zêw>, *dlân* <Dillân>; *dvar* <Dwar>, *gqs* <Gongs>, *kod* <Kóde>, *mois* <moïs>, *nüc* <Nüts>, *pqst* <Pangst>, *pesên*³⁷ <Pëssen>, *pic* <Pitz>, *rec* <Rêtz>, *râz* <Róse>, *trâst* <Troâste>, *tüst* <Tijîst>, *vas* <Wás>, *vâs* <Woòs>, *vis* <Wiss>;

Gen. Sg.: *viz doli* <Wisdolí>, *au jâdai* <aviadaÿ>, *nüci* <nützi>, *râzi* <Rassí>, *süli* <Sugli>, *vasi* <Wessi>;

Dat. Sg.: *kâ jâdai*³⁸ <Ká jedaÿ>;

Acc. Sg.: *vi nüc* <winnüt>, *no pic* <No pitz>, *prid vas* <pride wás>;

Ins. Sg.: *sâ pqstq* <sa Pangstang>;

Nom. Pl.: *detai* <Tetay>; *dvarai* <Twaráy>, *pesnai* <Pësnáy>, *sonai* <Ssonéy>, *trâstai* <Troastáy>, *tüstai* <Tijistáy>³⁹, *vâsai* <Woassáy>, *zanai* <Sannáy>;

Ins. Pl.: *soñomě* <Sonang>.

Przeczyć zdaje się wyłącznie znana od Parum Schultzego forma *nüčē* <Nühtze>, co zauważył już Kuryłowicz (1955: 360), jednak jak się już nie raz można było przekonać, często w pochodzących od niego zabytkach pojawia się forma ze zredukowaną wygłosową samogłoską, kiedy u innych autorów jest ona pełna.

Z dość dużą dozą pewności jestem w stanie założyć, że nie było w tej klasie rzeczowników o innym par. akc. niż C, a przynajmniej były one pojedynczymi wyjątkami. Wynika to przede wszystkim z faktu, że w języku prasłowiańskim feminina deklinacji *i*-tematycznej były wyłącznie par. akc. b lub c, które to, jak postuluję, zlały się w jeden par. akc. C. Pewną przesłanką za uogólnieniem paradygmatu ruchomego na rzeczowniki tego typu odmiany jest także odosobniony Gen. Sg. *săcitai* <Satzitay> czy Nom. Sg. *golqzai* <Golunsáy>. Wprawdzie niejasny byłby wówczas status formy Nom. Sg. *püttivã* <Püttgiwa>, według Polańskiego jest to Nom.-Acc. Pl. femininum, jednak zastanawia wówczas końcówka *-ã* (<^{*}-ě>), należąca do deklinacji męskiej.

³⁷ Nieakcentowane *-ě-* nie stanowi tu problemu, gdyż nie powstało w analogii do pierwotnych jerów, lecz jest wtórną samogłoską, mającą na celu rozbięcie wygłosowej grupy spółgłosek, por. *voťer*, *vipěr*.

³⁸ Polański rozważa także lekcję *kâ jedai* i wobec niedokładności zapisu zabytków połabskich nie można wykluczyć żadnej z nich.

³⁹ U Parum Schultzego *tüstē* <Tjüste>.

h) Paradygmat A, neutra na -o/-e

Cas.\Num.	Sg.	Du.	Pl.
Nom.	zaitü	zaitē	zaitã
Gen.	zaito, ai zaitã	= Gen. Pl.	zait, ai zait
Dat.	zaitau, kã zaitē	zaitümã, kã zaitümã	zaitãm, kã zaitãm
Acc.	zaitü, no zaitü	zaitē, no zaitã	zaitã, no zaitã
Ins.	zaitãm, sã zaitãm	zaitümã, sã zaitümã	zaitē, sã zaitē
Loc.	zaitē, no zaitã	= Loc. Pl.	zaitãx, no zaitãx

Teza: Jednosylabowe rzeczowniki pochodzące od prasłowiańskich neutrów na -o/-e par. akc. a mają akcent na końcówkę poza formami z przyimkami i liczbą mnogą, gdzie akcent przechodzi na temat.

Uzasadnienie: Poświadczono następujące formy:

Nom. Sg.: *đolü* <Tgolí>, *jautrü* <jautrj>, *jopfü* <Jubtchüy>, *lotü* <Ljotí>, *rãnü* <Ranî>, *rãdlü* <Rotlü>, *saidlü* <Seidelí>, *sodlü* <Sodelí>, *vedrü* <Weddrý>, *zaitü* <Seitj>, *zodlü* <Sündlí>, *žornü* <Siurnü>;

Gen. Sg.: *đolo* <Tgoló>, *zo jauträ*⁴⁰ <Sojautra>, *pöl loto*⁴¹ <Pelyotó>, *zaito* <Seitó>, *viz žornã* <Wiss Sgôrna>;

Dat. Sg.: *kã đolē* <Katgóle>, *pü đolē*⁴²;

Acc. Sg.: *no đolü* <no tgolí>, *prid rãdlü* <prît radelí>;

Loc. Sg.: *vã letã* <waleet>, *meste* <mêsté>, *vã zaitã* <wa seita>;

Nom. Pl.: *jopkã* <Júbka>, *rãdlã* <Radlaa>, *vortã* <Vórda>, *žornã* <Siórna>.

Zastanawiająca jest forma narzędnika *prid lotãm* <Prüde Lgotãm>, gdyż po przyimku oczekiwano by formy o zredukowanej końcówce. To samo tyczy się formy *vã meste* <wa mêsté>, choć biorąc pod uwagę występującą (również tylko u Henniga i odpisach) formę <mêsté>, wyrwaną najpewniej z wyrażenia przyimkowego, może to być niesłuszny wpływ formy pełnej z wyrażenia (*vã tujēm*) *meste* <mêsté>.

⁴⁰ O ile to nie połączenie przyimka z przysłówkiem.

⁴¹ Polański pomija to wyrażenie pod hasłem *loto*, jednak pojawia się pod hasłem *pöl*, por. SEJDP.

⁴² Polański i Lehr-Splawiński uważają to za miejscownik, jednak przegłos skłania raczej ku temu, że jest to forma celownika, zresztą przyimek **po* w językach słowiańskich łączy się tak z celownikiem, jak i z miejscownikiem.

Akcent na temat w liczbie mnogiej związany jest z tendencją do przesnoszenia w liczbie mnogiej akcentu z końcówki na temat lub odwrotnie, por. np. ros. *лѣто, летá* (psł. par. a), *веслó, вѣсла* (psł. par. b). Przypuszczam, że podobne zjawisko, ograniczone do paradygmatu a musiało regularnie zajść również na obszarze połabskim przed opisanymi przesunięciami akcentu. O ile mianownik liczby mnogiej dostarcza wyraźnych przesłanek ku temu, to jednak nie są poświadczone żadne formy zależne, co każe przyjmować część tych form za dość prawdopodobne, jednak wciąż niepewne.

i) Paradygmat B, neutra na -o/-e

Cas.\ Num.	Sg.	Du.	Pl.
Nom.	gńozdē pait'ē	gńozdā pait'ē	gńozdā pait'ā
Gen.	gńozdā, ai gńozdā pait'ā, ai pait'ā	= Gen. Pl.	gńozd, ai gńozd pait, ai pait
Dat.	gńozdē, kā gńozdē pait'ē, kā pait'ē	(kā) gńozdümā (kā) pait'emā	gńozdām, kā gńozdām pait'ām, kā pait'ām
Acc.	gńozdē, no gńozdē pait'ē, no pait'ē	gńozdā, no gńozdā pait'ē, no pait'ē	gńozdā, no gńozdā pait'ā, no pait'ā
Ins.	gńozdām, sā gńozdām pait'ām, sā pait'ām	(sā) gńozdümā (sā) pait'emā	gńozdē, sā gńozdē pait'ē, sā pait'ē
Loc.	gńozdā, no gńozdā pait'ē, no pait'ē	= Loc. Pl.	gńozdāx, no gńozdāx pait'āx, no pait'āx

Teza: Jednosylabowe neutra o długiej samogłosce miały we wszystkich formach akcent na samogłosce tematu.

Uzasadnienie: Poświadczone następujące formy:

Nom. Sg.: *daimnē* <Tgeimene>, *gńozdē* <Kginyòsede>, *jòdrē* <Gündre>, *kraidlē* <Kreydel>, *māitē* <mäute>, *plātnē* <Plätne>;

Gen. Sg.: *dūnā* <Tgina>, *mlākā* <Mlaka>, *plātnā* <Plaätna>, *vainā* <Weýna>;

Nom. Du.: *mòdā* <Mungdah>;

Nom. Pl.: *dōsnā* <Jungsna>, *gńozdā* <gginnyōsda>, *jotrā*⁴³ <Guntra>, *kraidlā* <kreidla>.

Tutaj należały także neutra sufiksowane *-ě* (< psł. **-bje*), gdyż najwidoczniej, podobnie jak w przypadku femininów par. B, także tutaj stała długość końcówki decydowała o przyporządkowaniu tych rzeczowników do paradygmatu o akcencie na temat. Szczególnie dużo poświadczono takich form wśród rzeczowników odczasownikowych, jednak jeśli ograniczyć się do słów o jednosylabowym temacie, to są to formy takie jak:

Nom. Sg.: *blāně* <Plōne>, *dreně*⁴⁴ <dreine>, *gorslě* <Ggōrsel>, *perě* <Pére>, *ribřě* <Ribre>, *svqtě* <Svante>, *zilě* <Sile>;

Gen. Sg.: *zilā* <Siglia>;

Dat. Sg.: *kā paitě* <ka peitje>;

Loc. Sg.: *no zilě* <no sile>;

Nom. Pl.: *blāńā* <Blanya>.

j) Paradygmat C, neutra na *-o/-e*

Cas. \ Num.	Sg.	Du.	Pl.
Nom.	<i>jaid'ü</i> <i>möri</i>	<i>jaižā</i> <i>mörē</i>	<i>jaigā</i> <i>möřā</i>
Gen.	<i>jaigo</i> , ai <i>jěgo</i> <i>möfo</i> , ai <i>māfo</i>	= Gen. Pl.	<i>jaig</i> , ai <i>jaig</i> <i>mör</i> , ai <i>mör</i>
Dat.	<i>jaid'au</i> , <i>kā jěd'au</i> <i>möfau</i> , <i>kā mǎfau</i>	<i>jaid'umā</i> , <i>kā jaid'umā</i> <i>möremā</i> , <i>kā möremā</i>	<i>jaid'üm</i> , <i>kā jěd'üm</i> <i>mörem</i> , <i>kā mǎrem</i>
Acc.	<i>jaid'ü</i> , no <i>jěd'ü</i> <i>möri</i> , no <i>māri</i>	<i>jaižā</i> , no <i>jaižā</i> <i>mörē</i> , no <i>mörē</i>	<i>jaigā</i> , no <i>jaigā</i> <i>möřā</i> , no <i>möřā</i>
Ins.	<i>jaid'am</i> , <i>sā jěd'am</i> <i>möřām</i> , <i>sā mǎřām</i>	<i>jaid'umā</i> , <i>sā jaid'umā</i> <i>möremā</i> , <i>sā möremā</i>	<i>jaid'ai</i> , <i>sā jěd'ai</i> <i>morai</i> , <i>sā mǎrai</i>
Loc.	<i>jaiže</i> , no <i>jěže</i> <i>mörai</i> , no <i>mārai</i>	= Loc. Pl.	<i>jaižex</i> , no <i>jěžex</i> <i>möřāx</i> , no <i>mǎřāx</i>

Także tutaj redukcja śródwyrazowa jest fakultatywna.

⁴³ Polański uznaje za femininum, jednak niepotrzebnie, odpowiedniki czeskie i łuszyckie są neutrami plurale tantum.

⁴⁴ Równie dobrze może to być biernik liczby mnogiej od *dren*, co moim zdaniem sugeruje przymiotnik *corně* <tsoorne> wobec spodziewanego **cornā dreně*, gdyby chodziło tu o kolektiwum.

Teza: Jednosylabowe neutra kontynuujące prasłowiańskie par. akc. b (o krótkiej samogłosce tematu) i par. akc. c przyjmowały akcent jak według powyższej tabeli.

Uzasadnienie: Poświadczono następujące formy:

Nom. Sg.: *celü* <Zelù>, *crevü* <Zrewü>, *dânü* <Danní>, *jaidü* <Geidjgi>, *joji* <Juji>, *łodu* <Lgundi>, *nebü* <Nebúy>, *paivü* <Peywì>, *perü* <Pérü>, *pölni* <Pölni>, *prösü* <Prèssi>, *püli* <Pelü>, *rebrü* <Rebrj>, *slüivü* <Sliwí>, *srebrü* <Srebrí>, *stâblü* <Stablí>, *sonü* <Sgoní>, *tostü* <Dgôsti>, *tölä* <Tjöli>, *vauxü* <Wauchgy>, *vâknü* <Wacnü>, *vâstnü* <Wâstní>, *vâtü* <Watgý>, *veslü* <Wêslí>, *zöri* <Söhrü>, *zvenü* <Schwenü>;

Gen. Sg.: *jaigo* <Jeito>, *łodo* <Lijuhngdo>, *viz łodo* <Wis Lgundó>, *paivo* <Peywò>;

Acc. Sg.: *vâ lönü* <wa lény>, *no nâbü* <no nabí>, *no pâlني* <no palni>;

Loc. Sg.: *no mârari* <Nomaráy>; *vâ pülai* <wa püeláy>;

Nom. Du.: *jojě* <Jojie>;

Nom. Pl.: *crevâ* <Srêwa>, *drâvâ* <Trówa>, *jojâ* <Góga>, *krösnâ* <Krê-sna>, *rebrâ* <Rehbrah>, *tölä* <tjöhla>, *vauxâ* <Wäucha>, *vâknâ* <Wâkna>⁴⁵;

Gen. Pl.: *drâv* <Draw>.

W liście wymienione są także formy mianownika i biernika l. poj. neutrów odmiany spółgłoskowej, gdyż mają w tych przypadkach tę samą akcentuację, co pozostałe neutra. Oprócz tego rzeczowniki *pölni* i *zöri* zostały przeze mnie przyporządkowane do psł. par. akc. c na podstawie ich podobieństwa do staroruskich *полдень* i *зоря*, należących do tego samego paradigmatu.

Nie pasują tutaj dwa rzeczowniki poświadczane w mianowniku: *plicě* <blietç> i *zlâtâ* <Slata>, jednak z uwagi na to, że występują one wyłącznie u Parum Schultzego, należy raczej uważać je za niedokładność jego zapisów i przyjmując odczyty *plici*, *zlâtü*.

k) Neutra o temacie spółgłoskowym

Język połański zachował wszystkie trzy prasłowiańskie deklinacje rzeczowników nijakich o tzw. tematach spółgłoskowych, takich jak *râmq*, *râmenâ* (*en*-tematy), *stinq*, *stiñqtâ* (*ent*-tematy) i *slüivü*, *slüivesâ* (*es*-tematy). Choć

⁴⁵ Jednokrotnie pojawia się zapis <Wackenow> Anonima, który Polański odczytuje *vâkno*, co byłoby jedyną w całym korpusie niezredukowaną końcówką mianownika-biernika l. mn. neutrów i dlatego najpewniej jest to błąd.

poświadczonych jest wiele rzeczowników każdej z tych trzech odmian, to jednak z racji wielosylabowości form przypadków zależnych zostały one pominięte w niniejszej analizie. Szczególnie bogato poświadczone są, jak w przypadku innych rzeczowników, głównie formy mianownika liczby pojedynczej i mnogiej, i w stosunku do nich warto odnotować, że i ten typ odmiany dotknęła tendencja do przyjmowania końcówki zredukowanej w mianowniku liczby mnogiej, zaś w mianowniku liczby pojedynczej – końcówki pełnej. Wyjątkiem były jedynie nieliczne formy odmiany *ent*-tematycznej, jak *detã* czy *zribã*, gdzie poświadczono formy o końcówce zredukowanej, jednak nawet tam istniały oboczne, wcale nie rzadsze, formy o wokalizmie pełnym, odpowiednio *detq*, *zribq*.

Wnioski i podsumowanie

Sugerowane przesunięcia akcentu, mimo ich małej liczby, dość dobrze potrafiły wytłumaczyć obserwowane w zabytkach połabskich położenie akcentu, a przy tym pozwoliły zrekonstruować lub chociaż zarysować odpowiednie paradygmaty i przyporządkować do nich poświadczone rzeczowniki. Odstępstw od postulowanych reguł było niewiele, a do tego większość z nich udało się wyjaśnić, głównie niedokładnościami zapisu, przy czym niemal zawsze chodziło tu o zapisy Parum Schultzego, które zresztą często wyróżniały się na tle zabytków innych autorów. Opisane schematy akcentuacji i adaptacji zapożyczeń stały się silną przesłanką do podważenia niektórych z przyjętych dotychczas odczytów.

W przyszłości należy zbadać możliwość rozwinięcia zaproponowanych przesunięć akcentowych, aby objęły z jednej strony inne części mowy, a z drugiej także wielosylabowe rzeczowniki. Jest to o tyle istotne, że rzeczowniki o więcej niż jednej sylabie tematu najpewniej mają odmienne schematy akcentuacji od postulowanych powyżej – nie tylko mogą być zredukowane samogłoski tematu bez obecności przyimków, ale też może być zredukowana więcej niż jedna samogłoska.

Istotne jest także to, że obok akcentuacji rzeczowników odziedziczonych opisana została też adaptacja i akcentuacja germanizmów, które stanowią istotną warstwę słownictwa połabskiego. Otwartym problemem pozostaje wciąż wyjaśnienie adaptacji prozodycznej germanizmów, co dotyczy się tak wyrazów o jedno-, jak i wielosylabowym temacie.

Skróty użyte w tekście

par. akc. – paradygmat akcentowy

płb. – połabski

pol. – polski

psł. – prasłowiański

ros. – rosyjski

sch. – serbsko-chorwacki

stpol. – staropolski

Bibliografia

- Benešić, J. (1939). *Gramatyka języka chorwackiego czyli serbskiego*, Instytut Wydawniczy „Biblioteka Polska”.
- Carlton, T. R. (1998–1999). *Polabian stress. Part 1: the noun*, „Slavia Occidentalis”, tom 55, 7–26; *Polabian stress. Part 2: the verb and adjective*, „Slavia Occidentalis”, tom 56, 43–58.
- Dejna, K. (1968). *Z dialektalnych przesunięć akcentu w języku ukraińskim*, „Slavia Occidentalis”, tom 27, 51–55.
- Derksen, R. (2008). *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited lexicon*, Leiden.
- Muka, A. (1904). *Szczątki języka połabskiego Wendów lüneburskich*, „Materyały i prace Komisji Językowej Akademii Umiejętności w Krakowie”, 313–569.
- Kortlandt, F. (2011). *Polabian accentuation*, <https://www.kortlandt.nl/publications/art107e.pdf> [31 XII 2021]
- Kuryłowicz, J. (1955). *Akcentuacja połabska*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej 1”, 349–374.
- Polański, K. (1962). *Morfologia zapożyczeń niemieckich w języku połabskim*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo.
- Polański, K. (2010). *Gramatyka języka połabskiego*, <https://www.sbc.org.pl/dlibra/show-content/publication/edition/18899> [31 XII 2021]
- Polański, K.; Sehnert, J. A. (1967). *Polabian-English dictionary*, Den Haag, Paris: Mouton & Co.
- SEJDP: Lehr–Spławiński, T.; Polański, K. (1962–1994). *Słownik etymologiczny języka Drzewian połabskich*, zeszyty 1–6, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo / Warszawa: Wydawnictwo Energeia.
- Topolińska, H. (1964). *Stosunki iloczasowe polsko-pomorskie*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo.
- Зализняк, А. А. (2014). *Древнерусское ударение, общие сведения и словарь*, Москва: Языки славянской культуры.

Diachronical view on the word accent in Polabian noun declension

Summary

The word accent origin issue in the Polabian language has been considered to be unsolvable for decades. The Polabian stress used to be thought to fall on the ultimate or penultimate syllable of the word. The author makes an attempt to derive the Polabian stress from Proto-Slavic one, assuming as few changes as possible. The article's innovativeness is its consideration of new approaches, which include: influence of prepositions on the place of stress as well as taking Germanisms into consideration. The author successfully reconstructed accentuation paradigms for the most important classes of nouns with a monosyllabic stem, with reasonable results.

Patryk Marek Rachwał, ur. w 1998 r., ukończył fizykę, matematykę, a także slawistykę na Uniwersytecie Warszawskim. Jego zainteresowania naukowe obejmują dialektologię słowiańską (w tym wymarły język połabski) oraz językoznawstwo diachroniczne i historyczno-porównawcze.

e-mail: pm.rachwal@student.uw.edu.pl

